

Lietuvos Respublikos Seimo nariams
Lietuvos politinėms partijoms

Dėl būtinybės grįžti į tikrąjį mokslo ir studijų raidos kelią, t.y., prie Atgimimo pakilimo metu, 1991 m. sausio 12 d., priimto ir iki 2002-06-11 nepakeisto pirmojo Mokslo ir studijų įstatymo ir jo tobulinimo.
Nes nieko geresnio dabar tikrai nepavyks sukurti

Pagal pirmąjį Mokslo ir studijų įstatymą buvo kuriama **pilietinė, atsakinga už valstybės ateitį, akademinė bendruomenė**.

Prieš dešimtmetį prasidėjo pilietiškumo uжимas, jo užuomazgų ir likučių naikinimas, kuris, „reformų“ lozungais prisidengus („mes „pilietininkai-valstybininkai“, o, jūs mokslininkai, profsajungos, darbo jėga, ličnyj sostav“), vyksta iki šiol.

Iš paskutinių Mokslo ir studijų įstatymo projektų (MSĮ proj.) ir atgarsių apie įstatymo priiminėjimą Seime – akivaizdu, kad projekto svarstymo metu nuo pat pirmojo projekto paskelbimo 2007 m. spalį (žr., pvz., mokslasplius.lt/lms/?q=lt/node/716#comment) iki jo priiminėjimo Seime 2009 m. balandį **nebuvo ir nėra atsižvelgiama į akademinės bendruomenės, mokslininkų organizacijų ir kt. gausias esmines pastabas ir siūlymus**.

Dabartinės mokslo ir studijų „reformos“ esmė:

1. Sunaikinti mokslo institutus.
2. Užvaldyti universitetus.
3. „Krepšeliai“ studentams.

1. Mokslo institutų sunaikinimas. (Tai „sėkmingai“ padarė latviai prieš 18 metų. Todėl dabar Latvija „suklestėjo“ ir yra mums sektiniausias pavyzdys).

Jeigu atkūrus Nepriklausomybę tai dar buvo **galima paaikškinti** („bus kaip tarpukaryje - pjautuvai pjausim, kultuvais kulsim ir klestėsime, kam mums mokslas“), **bet ne pateisinti**, tai dabar, **po Lisabonos ir kitų strategijų, masiškai sunaikinti mokslo institutus – valstybinis nusikaltimas**. Pagal „reformatorių“ planus mokslo institutai suvaromi ir numarinami arba universitetuose arba centruose-slėniuose. (Universitetuose nuo to mokslo padaugės tik labai trumpam, iš „slėnių“ bus toks pat biznis kaip iš nuskendusio Šiaulių mokslo ir technologijų parko-„Titaniko“, www.balsas.lt/naujiena/178644, o apie 40% Lietuvos mokslo potencialo bus sėkmingai sunaikinta). Būtų gerai, jeigu „reformatoriai“ išvardintų bent 3 šalis, kurios per pastaruosius 5 metus masiškai naikino mokslo institutus).

Per pastaruosius 20 m. mokslo institutai buvo po 3-4 kartus reformuoti (pvz., VU TFAI gyvena jau pagal 4-tą statutą), per pastarąjį dešimtmetį 2 kartus sumažintas jų finansavimas, o jie vis dar gyvi. Ir kuria mokslą, dalyvauja studijų procesuose, tarptautiniuose projektuose, rengia mokslų daktarus! Kas belieka su jais daryti? Tik **uždrausti jų egzistenciją įstatymiškai!** Kitaip, deja, jų nepribaigsi.

2. Universitetų užvaldymas.

Universitetų vertimas tarybų „valdomais“ sovchozais – unikalus lietuviškas socialinis eksperimentas. Lietuvoje tai jau bandoma keletą dešimtmečių (kitų institucijų atstovai į mokslo institucijų tarybas buvo įtraukiami jau nuo praeito šimtmečio aštuntojo dešimtmečio. Tik kad jie greitai nustodavo jose lankytis). Socialiniai partneriai praktiškai beveik visai nevaikšto į mokslo institutų dabartines tarybas (nors institutuose tarybos – visagalis valdymo organas, jos sprendžia visus esminius klausimus). Socialinių partnerių atstovai beveik nevaikščiojo ir į praeitos kadencijos net **Lietuvos** mokslo tarybą. Todėl dabartinėje LMT jų visai nebeliko. Net jeigu kartais jie ir užbėga

į posėdžius pasirašyti dalyvių sąraše, nežinodami, net apie ką bus kalba tarybos pasėdyje, neturėdami laiko kuo nors pasidomėti, tai prabalsuoja kaip reikia pirmininkui, rektoriui ar direktoriui.

Kaip rašo Kauno technologijos universiteto tarybos pirmininkas prof. Aleksandras Vasiliauskas „...**tikslingesnis būtų dabartiniu metu veikiančių universitetų tarybų panaikinimas**, o ne jų įgaliojimų plėtimas“. „Paklusniai neįvykdes vieno iš švietimo ir mokslo ministrų teisiškai nepagrįstų nurodymų, buvau nušalintas nuo KTU tarybos pirmininkų. Tuo tarpu po pusantrų metų kito švietimo ir mokslo ministro vėl esu paskirtas KTU tarybos pirmininku!“ Ir apie MSĮ proj. svarstymą: „deklaruojamos "ilgos ir karštos diskusijos" vyksta ne profesionalių argumentų, o politinių barnių lygmeniu“

(http://www.lzinios.lt/lt/2009-02-18/poziuris/kuo_gristos_skubotos_istatymo_pataisos.html).

Būtų gerai, jeigu MSĮ proj. autoriai pacituotų bent 3 šalių **įstatymus**, kur įtvirtintas analogiškas lietuviškam rektorių skyrimo apiforminimas (valdininkų parinkta ir žymia dalimi iš valdininkų sudaryta komisija, kuri pavadinta „taryba“, patvirtina jų nurodytą rektorių ir daugiau nebesidomi universitetu (nebent bus galimybė per universitetą prasukti biznelį), o rektorius universitete – visagalis, tik jį delegavusiems valdininkams atsakingas, pavaldinių-mokslininkų valdovas).

Lietuvoje **nėra, visai nėra** žmonių ne iš savos institucijos, norinčių ir galinčių dirbti universitetų ir institutų tarybose. Tai jau patvirtino daugybė eksperimentų.

Tokio ar panašaus tarybų formavimo kaip siūloma MSĮ proj., nepavyko rasti **nei vienoje** šalyje.

Nors ieškojo ir LMT spec. grupė su spec. užduotimi (žr. <http://www.lmt.lt/STUDIJS/studijos.php>)

Pvz., Suomija žada kurti universitetų tarybas, kurios gal ir rinks rektorių, bet **išorės narius pasirinks universiteto senatas**: „After the reform, the composition of the boards will continue to include the representation of the university community (professors, other personnel and students). In addition to these, half of the members will be persons external to the university community **appointed by the university collegiate**.“

(http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/index.html?lang=en).

Analogiškai tarybas susiformuoja **patys universitetai** Danijoje. Bet ten yra realių partnerių. O Lietuvoje jų **visai nėra**.

Lietuvai pavyzdžiu galėtų būti kad ir esanti bent 50 metų mūsų priekyje Slovėnija, kur **rektorius rinkimai – viso universiteto šventė**, nes „universiteto rektorių renka visu krūviu dirbantys universiteto dėstytojai ir mokslo darbuotojai. Renkant rektorių teisę balsuoti turi visų universiteto padalinių studentų atstovai“ (http://www.lmt.lt/STUDIJS/TEKSTAS/AM_valdymas-2005-09-26.doc).

3. Reformų nebuvo!?

Iki 1998 metų vyko ir įvyko tikros mokslo ir studijų reformos. Iš esmės buvo sukurta nauja, lietuviška mokslo ir studijų sistema. Tą darė iš mokslo bendruomenės pasitikėjimą turinčių atstovų suformuota Lietuvos mokslo taryba, kuri vien posėdžiaudavo (neskaitant darbo grupėse) kas antrą savaitę **po visą dieną**: iki pietų komisijose, o po pietų – plenariniai posėdžiai. Vyriausybės nutarimai mokslo ir studijų klausimais buvo priiminėjami „**Lietuvos mokslo tarybos teikimu**“ (pirmasis MSĮ, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=674&p_query=&p_tr2=)

O kas vyko pastarąjį dešimtmetį? Kontreforma? Pilietinės visuomenės naikinimas, valdininkų dominuojamos valstybės kūrimas. Įstatymai ir Vyriausybės nutarimai mokslo ir studijų klausimais tapo priiminėjami Alberto Žalio teikimu...

O vyko daugiau negu pakankamai.

Jau vien **2000 m. kovo 21 d. po ilgų svarstymų buvo priimtas Aukštojo mokslo įstatymas**, nauji visų universitetų ir institutų statutai, keletas doktorantūros nuostatų, finansavimo metodikų, kitų dokumentų variantų, ketvirti LMT nuostatai, **7 kartus** keista studentų finansavimo sistema ir pan., kas tai „reformos“ ar „kontreformos“?

O Aukštojo mokslo įstatymo, turėjusio 68 straipsnius, **111(!) straipsnių pakeitimai** nuo 2001 m. per 7 kartus kodėl buvo daromi, jeigu tai ne reformos? Iš Seimo neturėjimo ką veikti? Kiek tai kainavo vien Seimo ir jo komitetų darbo laiko ir lėšų? Kas paruošė ir prastūmė **tokį įstatymą**, kurio teko keisti 111 straipsnių? Kas prikūrė tiek pakeitimų?

Viskas, kas vyko seniau negu prieš metus, – pamiršta.

Be abejo naujojo, jeigu jis bus priimtas ir toks, Mokslo ir studijų įstatymo, kaip ir ankstesniųjų jo redakcijų, kaip ir Aukštojo mokslo įstatymo, valdininkai, kur jiems tai nenaudinga, nesilaikys. Įstatymas bus dažnai kaitaliojamas. Antikonstitucinės nuostatos dėl universitetų valdymo, studentų finansavimo ir kitos bus pakeistos. Tai padaryti privers Konstitucinis teismas, ES. „Krepšeliai“ bus modifikuojami, įvedami apribojimai, išlygos, ir, iš esmės bus grįžtama prie šiek tiek modifikuoto iki 2000 metų buvusio finansavimo modelio. Šiokie tokie, nors ir apipešioti universitetai Lietuvoje tikriausiai išliks (nors „ministerija yra svarsčiusi galimybę, jog Lietuvoje ilgainiui gali nelikti aukštųjų mokyklų“ <http://www.lrytas.lt/-12349338801234628218-p1-k%C4%85-pasak%C4%97-ir-k%C4%85-nuty%C4%97jo-%C5%A1vietimo-ir-mokslo-ministerijos-valdininkai-%C5%A1iauliuose.htm>), tačiau mokslo institutų, deja, neliks amžiams.

Gaila, kad net solidžiomis save laikanti politinės partijos neturi savo „smegenų centrų“, ekspertų ir specialistų, o pasiduoda valdininkų ir jų interesų grupių, veikiančių pagal principą „mušk mokslininkus, naikink institutus ir universitetus, kur korupcinę, valdininkų, biurokratų ir jų pritarėjų dominuojamą Lietuvą“, primestiems siekiams. Juk Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis pagal valstybės institucijų valdininkų palankumą arti valdžios prieinantiems asmenims, grupėms, gerai organizuotoms mažumoms (protekcionalizmą ir korupciją) Lietuva yra pasaulinio sąrašo gale (90-96 iš 125), greta Nikaragvos, Italijos, Filipinų, Kambodžos, Mozambiko, Ugandos, Čado. O aukščiausiai Lietuva (kol kas) įvertinta pagal mokslą ir studijas – net 29-ta. Estija 23-čia. Pagal šį parametą Lietuva yra kartu su Čekija, Slovėnija, Honkongu; aukščiau už Ispaniją, Portugaliją, Italiją, Liuksemburgą, Malta, Graikiją, Slovakiją, Vengriją, Lenkiją, Kiprą (*The Global Competitiveness Report 2005-2006*).

Deja nebeilgai išliksime tokioje kompanijoje.

Prof. habil. dr. Bronius Kaulakys

(Naikinamų) Lietuvos mokslo institucijų tarybų pirmininkų konferencijos (eks)prezidentas